

Juryrapport Jan Hanlo Essayprijs Groot

Voor u staat de voorzitter van een enthousiaste jury. Bij elkaar hebben we zestig essayistische boeken beoordeeld die in 2013 en 2014 verschenen en veel daarvan waren heel goed, zowel als het om het literaire of het meer politieke essay ging. We hebben er enerverende en stimulerende gesprekken over gevoerd, bijvoorbeeld als we stuitten op thematische verwantschap. Veel boeken gingen op een of andere manier over identiteit, verschillende over lot en wil. Heel wat boeken proberen deze tijd te duiden, vergeven als die is van ironie, stormachtige technologische ontwikkelingen en materialistisch ik ben mijn brein'-denken. Veel boeken gaven blijk van groot engagement.

Het kostte ons bij die overvloed aan kwaliteit nog behoorlijke moeite om tot een shortlist van vijf te komen. Wij hebben bij onze uiteindelijke keuze de voorkeur gegeven aan, om met Joost de Vries te spreken, 'essayboeken'. Anders dan in de essaybundel, waarin de schrijver losse stukken heeft opgenomen waar soms ook wel een rode lijn in te ontdekken valt, heeft het essayboek een onmiskenbare samenhang, is het ook als boek gecomponeerd. Het is de indruk van de jury dat in Nederland het essayboek steeds meer aan terrein wint. Dat het essay een springlevend genre is waaraan ook jonge schrijvers zich vol overgave wagen. En dat daarbij geëxperimenteerd wordt met nieuwe essayistische vormen: de grenzen tussen literair verhaal en essay, tussen 'memoir' en essay en tussen biografie en essay lijken soms te vervagen.

Terzijde toch een noot van zorg van de jury: een aantal door de jury zeer gewaardeerde essayboeken kreeg maar heel mager aandacht van de literaire kritiek.

De jury nomineerde de volgende vijf boeken:

***Gratis geld voor iedereen* van Rutger Bregman**

Bregman schreef een sprankelend politiek boek over de kracht van ideeën. Met veel vaart en overtuiging presenteert hij de lezer een soort show van de beste politieke ideeën die we niet of nauwelijks kennen. Of het nu om het basisinkomen gaat, de vijftien-urige werkweek of een wereld zonder armoede – Bregman weet met een vrolijke zelfverzekerdheid en met sterk gekozen voorbeelden de dominante politieke dogma's van nu onderuit te halen. Hij is daarbij zelf moeilijk in het hokje van links of van rechts te plaatsen en dat is heel verfrissend.

***Angst en Schoonheid. Louis Couperus, de mystiek der zichtbare dingen* van Bas Heijne**

Heijne schreef een on-Nederlands boek waarin hij biografie, literaire kritiek en persoonlijke fascinatie vloeiend in elkaar laat overgaan. Hij haalt Couperus naar het heden en gaat de confrontatie met hem aan; het essay gaat evengoed over hem zelf. Over angsten, over manieren om de wereld te zien. Het essay begint met een raadsel en je wordt steeds dieper in het raadsel meegenomen. Daarbij snijdt Heijne op een lichte manier grote thema's aan: de relativering, wat het

betekent om door alles heen te kunnen kijken; het ideaal om weg te dromen; de zelfopheffing; het kolonialisme.

***Iets meer dan een seizoen* van Stephan Sanders**

Toen Sanders werkte aan een essay over Almere pleegde zijn oude vriend Anil Ramdas zelfmoord en kon het niet anders of het moest ook over hem gaan, en over hun inmiddels verwaterde vriendschap. De parallellen dringen zich ook op: Almere symboliseert het geloof in maakbaarheid; Ramdas zou niet minder dan de Nederlandse Naipaul worden. Ramdas blijkt Almere ook op zijn duimpje te kennen. *Iets meer dan een seizoen* is bovenal een hartstochtelijk en genadeloos essay over vriendschap in de geest van Montaigne. Het is zeer intiem, zonder dat je je als lezer ooit voyeur voelt. Het is een boek met een grote inzet, waarin Sanders ook zichzelf, de hautaine grachtengordelintellectueel, allerminst spaart.

***En hier een plaatje van een kat* van Arjen van Veelen**

Van Veelen bedrijft lichtvoetige cultuurkritiek in de traditie van Roland Barthes. Zijn beschrijvingen van hedendaagse mythes gaan uit van concrete casussen, maar hij is ook altijd persoonlijk, gaat de confrontatie aan met zichzelf. Hij laat zichzelf ook verleiden tot het drinken van energiedrankjes als Red Bull of het kopen van dat T-shirt dat je buikje doet verdwijnen. Hij beschrijft de absurditeiten van het moderne leven zo dat de lezer echt aan het denken wordt gezet. Zijn observaties zijn scherp en origineel en zijn taal tintelt en bruist.

***Vechtmemoires* van Joost de Vries**

Het essayboek van De Vries heeft een heel eigen, nieuwe vorm: de grens tussen essay en verhaal is soms nauwelijks te trekken, doordat hij op een sterk associatieve, beeldende manier schrijft. Er staan meer klassiek-literaire essays over schrijvers in *Vechtmemoires*, maar die maken deel uit van een grote zoektocht als ware het boek een roman. De Vries probeert zich te verhouden tot de ironie, de verhoogde reflexiviteit die ironie met zich meebrengt en het willen ontsnappen daaraan. De titel *Vechtmemoires* suggereert dat hij wil vechten, zich wil engageren, maar hoe doe je dat precies? In fonkelende, verraderlijk lichte zinnen gaat het uiteindelijk om een echte queeste: het vinden van de eigen identiteit.

De jury vond het al moeilijk om tot een shortlist te komen, het viel ons helemaal zwaar om een winnaar aan te wijzen tussen deze boeken die elk op hun unieke manier uitzonderlijk zijn. We hebben uiteindelijk gekozen voor de virtuoze cultuurkritiek die we onszelf ook aantrokken, want dat buikje, hebben we dat niet allemaal? De winnaar van de Jan Hanlo Essayprijs Groot is Arjan van Veelen.

Dick Pels, Ieme van der Poel, Niña Weijers en Xandra Schutte (voorzitter)